

F R E D N I N G S V Æ R D I E R

TORVET 9-11

SYDDJURS KOMMUNE

Besigtigelsesdato:	8.9.2014
Besigtiget af:	Stefanie Høy Brink
Journalnummer:	2013-7.82.07/706-0001
Kommune:	Syddjurs Kommune
Adresse:	Torvet 9-11, 8400 Ebeltoft
Betegnelse:	Torvet 9-11, Ebeltoft
Fredningsår:	1932
Omfang:	<i>Det vinkebyggede forhus (1779)</i>

BYGNINGSBESKRIVELSE

Det vinkelbyggede forhus ligger på den nordlige side af Torvet overfor to af byens tidligere rådhus. Forhuset er mod nord sammenbygget med en nyere etageejendom. Bag forhuset er en mindre pigstensbelagt grund, hvor der er et baghus og et nyere skur, der ikke er omfattet af fredningen.

Det vinkelbyggede forhus er i righoldigt bindingsværk, hvor sydlængen udgøres af ni fag med øst-vestvendte gavle og en østlænge på syv fag med nord-sydvendte gavle. Bygningen hviler på en høj, sorttjæret sokkel og afsluttes af et rødt, helvalmet teglhæng tag. I sydlængens rygning ses to hvidtede skorstenspiber med sokkel og i østlængen en tilsvarende skorstenspipe. Bindingsværket er sortopstolpet med gulkalkede tavler og overgangen mellem facade og tag skjules af en hvidmalet, profileret trægesims. Gårdsidernes og østgavlen afsluttes af en skrånstillet og sortmalet sugfjæl. Selve bindingsværkskonstruktionen er forsynet med skrånstiverer, dokker og løsholter og hvilende på en fodrem på den høje sokkel. Mod syd er to tofløjede, traditionelt udførte fyldingsdøre. Den østre er med opsprossede ruder i den øverste del og den vestre har opsprosset overvindue. Foran begge døre er to friløbstrapper af granit, hvor den vestre har to løb og reposen afskærmes af et støbejernsværn. På sydlængens gårdside er to nyere døre. Vinduerne er traditionelt udførte, torammede og grønmalede vinduer med tre ruder i hver ramme. På gårdsiden ses enkelte enrammede vinduer.

Torvet 9-11 er indrettet til kontor. I det indre er en gennemgående forstue ud fra den vestligste hoveddør. Vest for forstuen adskiller en langsgående skillevæg to stuer mod Torvet fra køkken og toilet mod gårdsiden. Øst for forstuen tillige en langsgående skillevæg, der adskiller en stue mod Torvet fra en lille fordelingsgang til østlængens rum. Østlængen er ligesom sydlængen disponeret med en langsgående skillevæg, der adskiller en lang stue mod Adelgade fra et værelse mod gården. I værelset er en nyere ligeløbstrappe til den uudnyttede tagetage, der har traditionelt udført, synlig tømmerkonstruktion og fast undertag. Det indre er kendetegnet ved

Sydlængen afsluttes af et markant helvalmet tag.

en traditionel materialeholdning med bræddegulve, bræddeloft mellem synlige bjælker og pudsede vægge, der er malet med limfarve. Der er bevaret mange ældre fyldingsdøre, der har ældre gerichter, greb, låse- og gangtøj. Vinduerne er nyere, traditionelt udførte med koblede rammer.

— BYGNINGSHISTORIE

Ebeltoft ligger på et kuperet terræn, der skråner ned mod vandet og havnen, som i mange år udgjorde byens livsnerve. Havnen var særlig fordi den som den eneste på den østjyske kyst ligger mod vest, hvor vigen gav læ fra Kattegat og derfor udgjorde havnen et eftertragtet ophold, når vejret på havet blev for voldsomt. Ebeltoft fik købstadrettigheder i 1301 af kong Erik Menved, men byen er formentlig langt ældre. Mod syd ligger byens ældste del omkring Havnegade, Kirkegade, Søndergade og den sydlige del af Nedergade, hvor der var optimale betingelser for at anlægge havnen, som i mange år udgjorde rammerne for byens hovederhverv – skibsfarten.

Ebeltoft var udskibningshavn for tømmer og brænde til København fra de store kongelige skovbesiddelser, der var på Djursland og skibsfarten med tømmer gjorde Ebeltoft til en relativt betydningsfuld og velhavende købstad.

Ebeltofts byplan og gadestruktur er overordnet dikteret af hovedvejen fra nord, hvor byen i løbet af de næste århundreder voksede op langs hovedstrøget Nedergade-Adelgade.

Købmændene dominerede den nordlige bydel, hvilket ses i de store, toetagers bindingsværksgårde, gerne med svalegang, der dominerer den nordligste ende af Adelgade. Den sydlige del af byen var derimod hjemsted for skippere, søfolk og fiskere. Området omkring Overgade, Nedergade og Søndergade udgjorde byens småårskvarter, hvilket stadig kan aflæses i de mindre huse på små grunde. I løbet af 1500-tallet blev gadenettet i bykernen, som det i store træk ser ud i dag, udbygget og blev karakteriseret ved sit snoede og kuperede gadenet med husene beliggende helt ud til vejskillet.

Modsat mange andre købstæder har Ebeltoft været forskånet for større bybrande og derfor står bykernen relativt intakt med meget ældre bindingsværk, omkring det ældre gadeforløb.

Indførelsen af konsumptionsafgiften i 1657 forstærkede indtrykket af den koncentrerede bykerne, da indgangen til byen blev begrænset til tre porte, en i henholdsvis syd, øst og nord, mens byen mod vest var afgrænset af tangdiger, der var meget høje for at beskytte de bagvedliggende kålhaver fra oversvømmelser.

I løbet af 1700-tallet begyndte skibstrafikken overvejende at vende blikket mod Nordtyskland og Østersøområdet. Hermed var Ebeltofts storhedstid indenfor skibsfart en epoke blot og en langvarig krise varslede. Den varede indtil begyndelsen af 1800-tallet, hvor der var gode afsætningsforhold for kornproduktion. I samme periode blev flere af byens markante industrivirksomheder grundlagt blandt

andet S.B. Lundbergs Maltfabrik og Farvergården. 1900-tallet var præget af en tid med noget mindre økonomisk vækst, men i stedet for private initiativer blev der opført mange offentlige værker og institutioner blandt andet H. W. Wencks nu nedrevne stationsbygning til den private jernbane mellem Ebeltoft og Trustrup, et gas- og vandværk og den markante toldkammerbygning af Hack Kampmann, der nu er Glasmuseet. De blev alle opført i udkanten af den gamle bykerne ligesom et nyt område nord for den gamle bykerne skød op med boliger, der var inspireret af funktionalismen og Bedre Byggeskik.

Torvet i Ebeltoft fik sin nuværende udstrækning i 1783, hvor først byens gabestok stod frem til 1786 og udgjorde ellers rammerne for de velbesøgte torvedage. Torvet 9-11 er opført i 1779 af byfoged Ditlefsen med det formål at udleje bygningen til overordnede officerer af garnisionen. Året forinden var der kommet 200 mand med familier til byen, som skulle have tag over hovedet. Soldaterne blev i byen frem til 1795, hvorefter Ditlefsen udlede bygningen til pensionister. Han solgte dog bygningen kort tid efter, hvorefter det havde skiftende ejere. 1812 blev ejendommen i en periode delt i to og indgangen mod Torvet blev sat i. I 1920 blev den nordlige ende af østlængen nedrevet til fordel for den nyere bygning på Adelgade 1 og indgangen på Adelgade er formentlig sløjfet på samme tidspunkt og trappen flyttet om til Torvet.

Bygningen er gennemrestaureret inden for de seneste år og er i dag kontor for Ebeltoft Museum.

— KILDER

Kommuneatlas Ebeltoft. Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen i samarbejde med Ebeltoft Kommune, 1999.

Det gamle Ebeltoft. Robert Egevang. Nationalmuseet, 1975.

En vandring i det gamle Ebeltoft. 1 Ebeltoft trop og flok. 1962.

Ebeltoft Købstads Historie. Poul Rasmussen og Gustav Albeck. Udgivet af Ebeltoft By. 1951.

— MILJØMÆSSIG VÆRDI

Den miljømæssige værdi knytter sig til forhusenes beliggenhed på hjørnet af Torvet og Adelgade, hvor det vinkelbyggede forhus udgør et markant punkt overfor de to tidligere rådhus. Bygningskroppen i bindingsværk med teglhængt, helvalmet tag, indgår som en integreret del af Ebeltofts ældre bebyggelse og bidrager dermed

Hoveddøren med toløbstrappen og støbejernsværn.

væsentligt til det stemningsfulde bymiljø i Ebeltofts gamle bykerne. Hertil kommer det lille, pigstensbelagte gårdrum med baghus, der ophøjer det traditionelle miljø omkring Torvet 9-11.

— KULTURHISTORISK VÆRDI

Den kulturhistoriske værdi knytter sig i det ydre til vinkelbygningen i righoldigt bindingsværk med egnskarakteristiske og tidstypiske træk med kæmmede bjælker, en dok under hver løsholt, fodrem og skråstivere. Hertil kommer facaderne mod Torvet og Adelgades repræsentative karakter med den hvidmalede, profilerede trægesims, fyldingsdørene mod Torvet med støbejernsværn samt den taktfaste vinduessætning, der giver indtrykket af en præsentabel og velhavende ejer overfor den prunkløse gårdside. Tillige har det ubrudte tegltag og skorstenspiberne i rygningen kulturhistorisk værdi, idet det vidner om datidens levevis, hvor tageetagen blev brugt til opbevaring og ildsteder var eneste kilde til opvarmning og madlavning.

Den kulturhistoriske værdi knytter sig i det indre til den traditionelle grundplan med de langsgående skillevægge, der adskiller stuerne mod gaden fra de mindre rum og køkkenet mod gården samt til indgangen via forstuen. Hertil kommer de ældre bygningsdele og detaljer, herunder i særdeleshed dørene, der vidner om bygningens alder.

— ARKITEKTONISK VÆRDI

Den arkitektoniske værdi knytter sig i det ydre til den klart definerede bygningskrop udført som en vinkelbygning med markant, helvalmet, ubrudt tegltag, der giver bygningen fylde og tyngde. Den høje sokkel med de markante trapper hæver bygningen, så den syner større på det åbne torv. Hertil kommer den taktfaste vinduessætning, der ligeledes bidrager til at Torvet 9-11 fremstår som en meget harmonisk og karakterfuld bygning.

— BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

De bærende fredningsværdier knytter sig i det ydre til den vinkelformede bygningskrop, bindingsværkskonstruktionen, den høje, sorttjærede sokkel, det ubrudte, halvalmede, teglhængte tag med tre skorstenspiber i rygningen, til trægesimsen mod Adelgade og Torvet og den skråstillede sugfjæl mod gårdsiden, trapperne med alle detaljer mod Torvet samt den taktfaste vinduessætning. Hertil kommer den traditionelle materialeholdning.

Facaden mod Adelgade.

De bærende fredningsværdier knytter sig i det indre til den traditionelle grundplan med forstue og langsgående midtskillevægge, der adskiller stuerne mod Torvet og Adelgade fra køkkenet og de mindre rum mod gårdsiden. Tillige de ældre bygningsdele og – detaljer, herunder fyldingsdøre med alle detaljer og gerichterne samt den traditionelle materialeholdning.

— ANBEFALINGER

Ingen angivet.